

ÇALIŞAN CEZAYİRLİ KADINLARIN GERÇEKLİĞİ VE KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR

Ahlam Ahmaid¹

Özet

Bu makalede, Cezayir'in bağımsızlığından günümüze kadar izlediği kamu politikasını, ekonomik ve politik boyutları göz ardı etmeden, sosyal açıdan ele almaya çalıştık.

Bu makale, kadınların kamu yaşamına katılımı konusunda arzu ettiğimiz değişimin, hükümetin performans düzeyine ve siyasi otoritelerin istekliliğine bağlı olduğunu öne süren bir hipotezi paylaşmaktadır. Makale ayrıca, Cezayir yetkililerinin, kadınların sosyo-politik ve ekonomik hayata katılımını sağlamak amacıyla hükümet planlarının hazırlanmasında toplumsal cinsiyet yaklaşımını dikkate alarak kadınların entegrasyonuna verdiği önemi tartışmaktadır. Analizimiz, demografik faktörler, eğitim ve okullaşma gibi değişim göstergelerine dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cezayir, Feminist Aktivite, Kadınların Ekonomik Katılımı, İşsizlik.

---

¹ PhD candidate, Kirikkale University, email: imi.ahlam23@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4763-5869>.

The Reality Of Working Algerian Women And The Difficulties They Face

Ahlam Ahmaid¹

In this article, we attempt to examine Algeria's public policy from its independence to the present, considering the economic and political dimensions, with a particular focus on the social aspect. This paper presents a hypothesis suggesting that the desired change in women's participation in public life is contingent upon the performance level of the government and the willingness of political authorities. The article also discusses the importance given by Algerian authorities to the integration of women by incorporating a gender approach in the preparation of government plans aimed at ensuring women's socio-political and economic participation. Our analysis is based on indicators of change such as demographic factors, education, and schooling.

Keywords: Algeria, Feminist Activity, Women's Economic Participation, Unemployment.

---

¹ PhD candidate, Kirikkale University, email: imi.ahlam23@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4763-5869>.

Giriş

Bu denemede, son elli yılda Cezayir'de kadınların kamusal hayattaki artan varlığı, ülkenin bağımsızlığını ilan ettiği dönemden bu yana yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimin önemli bir unsuru olarak ele alınmaktadır. Cezayirli kadınların değişimin izlerini sürmeleri, çeşitli alanlardaki rollerinin ve etkinliklerinin bir yansıması olarak görülmektedir. Kadınların okul, aile, iş ve siyasi yaşamla ilişkili performansı ve değişime etkisi, genel politikalara atfedilen rol, performans düzeyi ve etkinliği ile ölçülmektedir. Bu çabalar, Cezayir devleti tarafından benimsenen yasal ve kurumsal mekanizmalara odaklanmakta ve aynı zamanda kadınların toplumsal, siyasi ve ekonomik katılımını yansıtan genel politikaların uygulanmasını engelleyen zorluklarla mücadele etmektedir. Ayrıca, bu makale, cinsiyet boyutunun genel politikalara entegrasyonu ile ilgili düşünce ufuklarını genişletmeyi hedeflemektedir.

Cezayir'deki kadınların kamusal hayattaki varlığı, demografik ve eğitimsel bağlamlarda bir aktör olarak var oluşlarını ve değişimin bir parçası olarak nasıl dengelediklerini ortaya koymaktadır. Bu çalışmaların ilk olarak Cezayir'deki kadınların yasal durumlarıyla uzun süre ilişkilendirildiği ve bu bağlamda aile yasasının kadın hakları ve konumları üzerindeki etkisinin incelendiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, sosyal yönlerle ilgili çalışmalar ve Cezayir'in sosyal ve ekonomik değişimleriyle ilişkili olan siyasi rejimin ideolojik seçeneklerini araştıran çalışmalar da önem taşımaktadır. Son olarak, cinsiyet çalışmalarındaki kültürel özellikleri ve sosyal ilişkileri inceleyen yaklaşımların Cezayirli araştırmacılar üzerinde artan bir etkisi olduğu belirtilmektedir.

Cezayir'de gerçekleştirilen son yıllardaki çalışmalar ve araştırmalar, cinsiyet (cinsler arası farklılıklar) yaklaşımlarını merkeze alan çeşitli konuları ele almaktadır. Bu çalışmalar, kadınların mesleki, sosyal, ekonomik ve siyasi entegrasyonunu tartışarak katılım konusunu işlevleri, seviyeleri ve bağlamlarıyla birlikte incelemektedir. Birleşmiş Milletler'e bağlı kuruluşların hazırladığı raporlar da kadınların entegrasyonu konusundaki tartışmalarda önemli bir rol oynamaktadır, örneğin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Birleşmiş Milletler Kadın Fonu ve Arap İnsani Kalkınma Raporları gibi raporlar bu konuya odaklanmaktadır.

Cezayirli Kadın: 50 Yıl Boyunca Varlık Ve Dışlanma Arasında

2012 yılında yapılan 10 Mayıs seçimleri, Cezayirli kadınların ulusal halk meclisine güçlü bir katılımıyla sonuçlandı. Bu olay, kadınların kamusal hayattaki rolü ve bu rolün çeşitli alanlarda engellerle karşılaşmasına dair yeni bir tartışmanın kapılarını araladı. Özellikle kadınların gerçekliğini şekillendiren çelişkilere odaklanma ihtiyacını artırdı.

Bu çelişkilerin en önemlilerinden biri, Cezayir'de kadın varlığının eğitim ve yüksek öğretim alanında önemli ölçüde gelişmiş olmasına rağmen, bu gelişmenin iş hayatında, karar alma mekanizmalarında ve hatta yüksek öğretim kurumlarında liderlik pozisyonlarına yansımamış olmasıdır. Özellikle eğitim sektöründe kadınların sayıca fazla olmalarına rağmen (Dandurand, 2002)., üst düzey yönetim pozisyonlarında ve politika yapma süreçlerinde kadınların temsilinin sınırlı kalması, bu alanda devam eden cinsiyet eşitsizliğini ve kadınların karşılaştığı engelleri göstermektedir.

Bu durum, akademik literatürde cinsiyet araştırmaları ve kadın çalışmaları bağlamında derinlemesine incelenmeyi gerektiren bir konudur. Kadınların eğitimdeki ilerlemeleri ile toplumun diğer alanlarında karşılaştıkları sınırlamalar arasındaki bu ayrım, kadınların toplumsal (Fiyola Fahmi , 2023), ekonomik ve siyasi katılımını etkileyen faktörleri anlamak için önemlidir. Ayrıca, Cezayir'de kadınların liderlik rollerindeki temsillerinin artırılması ve bu alandaki cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılması için yapılabilecek politika önerilerinin geliştirilmesine de yol açmaktadır.

Politik elitin, Cezayir'in bağımsızlığını inşa etmek için kadının rolüne gösterdiği ilgi ve ona verdiği önem, Trablus Belgesi'nde açıkça belirtildi. Belge, "demokratik ve halk devriminin ekonomik ve

sosyal görevlerinin yerine getirilmesinin, halkın yaşam standardını yükseltme adına sosyal politikaların benimsenmesine" bağlı olduğunu vurgulayarak, "kadının özgürleştirilmesinin hedeflerden biri olduğunu belirtti. Program, "kadının kamu işlerinin yönetiminde ve ülkenin gelişiminde tamamen ve eksiksiz bir şekilde yer alması" gerektiğini belirtirken, kadının gelişimini engelleyen tüm engellerin özellikle kadınlar arasında yerleşen "eski kalıpları" ortadan kaldırmaya yönelik bir politika benimsemiştir. Diğer yandan, Cezayir Bildirgesi (1964), Cezayirli kadınlara "siyasi çalışmalara etkin bir şekilde katılmaları" için açık bir çağrı yapmış ve "ülkesine hizmet etmek için enerjilerini kullanmaları gerektiğini, ekonomik yaşama katılarak yükselme için gerçek yolun çalışmak olduğunu" belirtmiştir.

Bu hatırlatma, Cezayir'de iktidardaki Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FLN) izlediği yaklaşımı anlamının önemini vurgulamaktadır. Özellikle ideolojik seçimlerin ön plana çıktığı kritik dönemlerde, dikkat çekici olan nokta, hükümet sisteminin doğasıyla ilgili bazı farklılıklar olmasına rağmen, kadınların kalkınma sürecine dahil edilmesi ve ekonomik hayata entegrasyonunun neredeyse elli yıldır aynı slogan olarak devam etmesidir.

FLN'nin ideolojik temelleri ve politika öncelikleri (Khodja, S.), Cezayir'de kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi rollerini şekillendirmede belirleyici olmuştur. Bu süreçte, kadınların eğitim ve iş gücüne katılımı teşvik edilmiş olsa da, ülkenin yönetim mekanizmalarında ve karar alma süreçlerinde kadın temsili konusunda istenilen ilerleme sağlanamamıştır.

Akademik olarak bakıldığında, FLN'nin politikaları ve devletin stratejik planlaması, Cezayir'deki cinsiyet eşitliği ve kadınların sosyo-ekonomik entegrasyonu üzerinde derinlemesine bir analiz gerektirmektedir. Kadınların kalkınma sürecine katılımı ve ekonomik hayata entegrasyonu konusundaki politika ve uygulamalarda görülen süreklilik ve değişim, Cezayir'de kadınların toplumsal statüsünün ve haklarının geliştirilmesi için atılacak adımların tartışılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, FLN'nin izlediği politikaların etkinliği ve kadınların güçlenmesi üzerindeki etkisi üzerine derinlemesine çalışmalar önem arz etmektedir.

Cezayir'in bağımsızlık ilanından sonraki günlerde kadınların durumunda görülen önemli değişiklikler, politik sistemin ve özellikle geleneksel aile yapısı ile toplumsal yaşamın dinamizmini yansıtan bir değişimin işareti olarak algılanmaktaydı. Ancak bu değişim, çok sınırlı alanlarda gerçekleşti. Özellikle 29 Haziran 1963 tarihinde Kurucu Meclis tarafından kabul edilen ve Kemisti Yasası olarak bilinen yasa, Cezayir'in ilk bağımsızlık anayasasında belirtilen ilkelerin ötesine geçerek cinsler arasındaki haklar ve görevlerde eşitliğin prensibini benimsemiştir. Bu yasa, kadının kamusal hayata dahil edilmesine ve eğitim fırsatlarının sağlanmasına yönelik önemli bir adımı temsil eder.

Bahsi geçen yasa, on altı yaşından önce kızların evlenme ehliyetine sahip olmadığını belirten hükümleriyle, Cezayir hükümetinin kız çocuklarının eğitime olan ilgisinin artmasını sağlamıştır. Eğitim oranları, 1966 yılında %37 iken 2008 yılında %92'ye yükselmiştir. Bu belirgin artış, kadınların

işgücüne katılım oranını da önemli ölçüde artırmıştır; 1977 yılında %5,2 iken 2011 yılında %17,7'ye yükselmiştir.

Akademik bir perspektiften bakıldığında, Cezayir'de kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılımını artıran bu yasal düzenlemelerin etkisi derinlemesine incelenmelidir. (Belkasim ben zine, 2012).. Kemisti Yasası gibi önemli anayasal reformlar, kadın haklarının güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde önemli kilometre taşlarını temsil etmektedir. Bununla birlikte, yasaların uygulanması sürecinde yaşanan pratik zorluklar ve toplumsal cinsiyet normlarının değişimine direnç gibi faktörler de dikkate alınmalıdır. Kadınların eğitim seviyeleri ve işgücüne katılımındaki artış, Cezayir'in toplumsal ve ekonomik kalkınması için potansiyel bir güç kaynağı olarak değerlendirilmelidir.

Bu bağlamda, Cezayir'de kadınların hukuki ve toplumsal statülerinin güçlendirilmesi için yapılacak daha fazla çalışma ve politika önerileri, ülkenin sürdürülebilir kalkınması ve toplumsal refahı için kritik öneme sahiptir.

Ancak bu oran, komşu ülkelerle karşılaştırıldığında hala düşüktür; Fas'ta bu oran %26 iken Tunus'ta %25'tir.⁵ Ancak Cezayirli kadınların katılımı açısından nicel evrim olarak adlandırılacak en önemli değişiklikler, eğitim sektöründe gerçekleşti. 1966 yılında %36,90 olan 6 ila 15 yaş arasındaki kız öğrencilerin okullaşma oranı, 2008 yılında %92'ye yükseldi. 1963 yılında Cezayirli öğrenci sayısı 2750 öğrenciden sadece %15'ini oluşturan 420 öğrenciden fazla değildi.⁶ Kadın öğrencilerin yüksek öğrenimdeki oranı, erkek öğrencilere göre mezuniyet bölümünde %59'a yükselmiştir, ancak bu oran sonrasında %38'e düşmektedir. Bu arada, erkeklerin oranı %52'ye ulaşmaktadır. Kadın öğrencilerin kayıt oranlarındaki bu fark, üniversiteden mezun olan kadınların iş hayatına ya da aile hayatına daha fazla yönelme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Ancak, kadınların mesleki hayattaki zayıf temsili göz önüne alındığında, üniversite mezunu kadınların işsizler arasında önemli bir oranı temsil ettiği de sonuç çıkarılabilir. Bu çelişki, eğitim düzeyi ve mesleki yaşam katılımı arasındaki "dengesiz" toplumsal değişimlerin bir yansımasıdır. Cinsiyet eşitliği konusundaki en büyük farklardan birini temsil etmektedir. Cezayirli kadınların çalışmaları da, bu alanda mevcut olan olanakların daralması sorununu ortaya koymaktadır; kadın faaliyetleri giderek yönetim, özellikle eğitim ve sağlık sektörlerine yönelmektedir, kadınların oranı bu sektörlerde %63'e ulaşmaktadır. Kadınların ticaret, taşımacılık ve tarım alanındaki çalışma oranı da büyük ölçüde azalmaktadır. Bu farklılık aynı zamanda kadınların üniversite diplomasına sahip olan ve mesleki eğitim sertifikaları almış olan kadınların etkili bir şekilde işe entegre edilmesine yönelik stratejinin eksikliğini vurgular. Kadınların iş hayatındaki durumuyla erkeklerin durumu arasındaki çelişkilerden biri, çalışan kadınların büyük bir kısmının bekâr olması (%53) ve çalışan bekar erkeklerin oranının sadece %29 olmasıdır. Bu gözlem, bekar kadınların faaliyetlerine özgü dinamizmi yansıtırken aynı zamanda evliliğin kadınların mesleki faaliyetlerinde etkili bir rol oynadığını gösterir; evli kadınların faaliyet oranı %39 iken, evli erkeklerde bu oran %60'a yaklaşmaktadır (Wharton Amy, S, 2004). Bu yön, kadının evlilik hayatındaki

bağımsızlığı ve aile içinde kocanın veya kayınvalidenin uyguladığı erkek egemenliği gibi kadının çalışma hayatında kısıtlamalar oluşturan koşullarını gündeme getirmektedir; iş ile ilgili olabilir veya olmayabilir, işin doğası veya yeri ile ilgili olabilir veya bazen "tesettür" giydirilmesine dayanabilir. Bununla birlikte, sosyal ve aile yaşamında, aile ilişkileri ile iş arasında anlaşma sağlanmasını mümkün kılan şartların benimsenmesi ile uyum sağlandığı belirgin hale gelir. Bu durum sadece Cezayir toplumunu ilgilendirmemekle birlikte, çoğu zaman kadının aktif olduğu aile ile aile arasındaki çatışma ve bütünleşmeyle ilgili ilişkilerle ilişkilidir; burası, iş ve aile arasındaki her kadının pozitif ve negatif etkilerinin belirlendiği koşullar üzerine daha fazla araştırma yapılmayı gerektiren bir alandır (Belkasim ben zine, 2012).

Bu tür bir sorunun Cezayir'de kadın, toplumsal ve ekonomik değişim konularında sosyal bağlantıların ve aile ilişkilerinin önemini incelememize yol açtığını düşünüyoruz. Bu bağlamda, bir grup araştırmacının, kadınların toplumsal ve ekonomik hayata ne kadar entegre olduklarını ve katılımlarının etkinliğini belirlemede sosyal bağlantıların ve aile ilişkilerinin önemine dikkat çeken bir çalışmaya işaret etti. Bu çalışma, Sosyal ve Kültürel Antropoloji Ulusal Araştırma Merkezi'nden bir araştırma ekibine aittir (Benghabrit-Remaoun, N., 2006). Cezayirli kadınlar, toplumda meydana gelen çeşitli değişikliklere, ekonomik, sosyal ve ailevi düzeylerde uyum sağlamaktadırlar. Ancak, Cezayirli kadınların karşılaştığı bir dizi sorun bulunmaktadır. Bir çalışmaya göre, birçok zorluk onların hayatlarını etkilemekte ve endişe duymalarına neden olmaktadır. Bunlar arasında taşınma, cinsel taciz, ücret ve terfi konularındaki eşitsizlik, kreş hizmetlerindeki eksiklik gibi önemli zorluklar öne çıkmaktadır. Ayrıca, pek çok kadının karşılaştığı aile içi şiddet gibi sorunlar da dahil olmak üzere ailevi meseleler de bulunmaktadır.

Cezayir toplumunda kadınların kamusal alanlardaki varlığının azalması, geçmiş yüzyılın doksanlarında artan İslami etkinin ve geleneksel normların bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, özellikle eğitilmiş ve iş hayatında yer alan kadınların sayısının artmasına rağmen, belirgin bir şekilde görülmektedir. Örneğin, 1964 yılında Uluslararası Kadınlar Günü kutlamaları, Cezayir'deki kadın topluluğunu bir araya getiren büyük etkinlikler düzenlenmişken, zamanla bu tür etkinliklerin sayısında azalma gözlenmiş ve kadınların sosyal ve ekonomik kalkınma süreçlerinde gerçek ve eşit bir entegrasyonun önündeki engeller artmıştır.

Bu durumda dikkate değer olan nokta, Cezayir hükümetinin, 1960'lardan bu yana var olan zihinsel engellerin farkında olması ve kadınların değişim süreçlerine katılımlarını cesaretlendirmeye çalışmasıdır. Bağımsızlık döneminde hedeflenen kadın modeli, aktif rol alarak spor yapma, siyasete katılma ve kurumları yönetme gibi alanlarda kendini gösteren kadındı. Hatta o dönemde Başkan Ben Bella, "yeni bir kadın"ın güçlü ve toplumsal yaşama entegre olmuş bir şekilde olmasını arzu ettiğini belirtmiştir.

Ancak, siyasi söylem, özellikle İslamcı ve muhafazakâr çevrelerden gelen tepkilerle karşılaşmıştır. Bu çevreler, kadının toplumsal ve siyasal rolüne ilişkin yeni bir söylemi temsil eden Değerler Derneği gibi platformlarda kendilerini ifade etmişlerdir. Örneğin, Başkan Bumedin, kadının özgürleşmesinin ancak İslami ahlak çerçevesinde gerçekleşebileceğini ifade etmiştir. Kadın, ideolojik ve ekonomik güçlenme aracı olarak kullanıldığı dönemde, entegrasyon ve eşitlik fikirlerine vurgu yaparak siyasi bir araç haline gelmiştir. Ancak, bazı Cezayirli kadınlar tarafından 60'lar ve 70'lerde dile getirilen tam tersi bir söylem, bu siyasi söylemin sınırlarını ve özellikle kadın özgürlüğünün kısıtlanması konusundaki eleştirilerini artırmıştır.

Akademik açıdan bu süreçleri anlamak ve analiz etmek, Cezayir'de kadınların toplumsal ve siyasal yaşamdaki rollerini ve bu rollerin siyasi söylemler üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemeyi gerektirir. İslami etki, geleneksel normlar ve politik söylemler arasındaki etkileşimlerin yanı sıra, kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde karşılaştıkları zorlukları ve bu zorluklara karşı geliştirdikleri stratejileri de anlamak önemlidir. Bu bağlamda, kadınların hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki ilerlemeleri teşvik edecek politika önerileri geliştirilmesi gereklidir. Her ne olursa olsun, kadınların ekonomik ve sosyal hayata entegrasyonunda kendini dayatan önemli bir faktör, eğitim seviyelerinin artmasıyla her kademe eğitimde, yükseköğretimde ve mesleki eğitimde giderek artan kadın sayısına neden olan demografik faktördür. Bu demografik faktör, özellikle eğitim ve sağlık sektörlerinde ücretsiz olarak kaldığı için yönetim bütçesini "zorlayıcı" ve "maliyetli" hale getirmiştir. 1970 yılında Cezayir'in kaydettiği dünya çapındaki rekor sayı olan her kadın başına düşen 8.1 çocuktan, 2011 yılında aile başına düşen çocuk sayısı 2.87'ye düşmüştür.

1. Cezayir'de Kadınların Güçlendirilmesine İlişkin Genel Politikaları.

Kadınların durumunu koruma amacıyla alınan ilk tedbir, Cezayir yasama organının, Hemsiti Hanım'ın girişimiyle kabul ettiği ve kadının evlenme yaşı olarak 16'yı belirlediği yasadır. Bu yasanın, kadınların lehine Cezayir milletvekillerince başlatılan çok az yasalardan biri olduğunu belirtmek önemlidir. Bu yasa, geleneksel düğünlerin ve sivil evliliklerin önemsenmemesi sebebiyle bazı açılardan saygı görmese de, Cezayir'i evlilik yaşı konusunda önem veren Arap ve İslam ülkelerinden biri yaptı. Ancak, yaklaşık kırk yıldır, toplumsal ve ekonomik değişim sürecinde kadınları dahil etmeye dair resmi makamların ilgi göstermediği görülmüştür (Tajajna Marwa , 2022). Bu konu üzerindeki düşünce genellikle siyasi söyleme sıkışmıştır. Bu bağlamda, eski cumhurbaşkanı Bumedien'in Ulusal Kadınlar Birliği'nin üçüncü kongresinde yaptığı konuşmayı hatırlatmak isteriz: "Devrimci sistem, geleceğe açılan kapıları size açacak bir yasa tasarısı oluşturarak size yardımcı olmakta, ancak bu yasaları hayata geçirmek ve uygulamak size düşüyor. Zihniyetlerin değişimini bizim zorla dayatmamızı beklemeyin. (2 Nisan 1974). Bu konuşma, o dönemki hükümetin kadın haklarını tanıyan ve anayasal metinlerinde bu hakları yansıtan bir ebeveyn modeline dayanan bir politikaya yöneldiğini ifade etmektedir. Ancak

aynı zamanda, toplumun değerlerinin ve hatta yönetimin etkisiz kaldığı baskıcı zihniyetlerin belirlediği sınırlarında durduğunu göstererek, siyasi sistem bu durumlar karşısında güçsüz kalmaktadır, hatta bunları bir kader olarak kabul etmektedir.

Cezayir'de meclis düzeyinde, özellikle anayasa, seçim ve adaylık konularında cinsiyetler arası eşitliğin bağımsızlık sonrası süreçte resmi olarak yerleşik olduğunun yeniden vurgulanması büyük önem taşımaktadır. Bu durum genellikle resmi siyasi konuşmalarda vurgulanır ve kadın haklarına saygının ve cinsiyetler arası eşitliğin önemine dikkat çekilir. Ancak, kadın politikalarının izlenen yönünü açıklamak için sıklıkla dini boyut, geleneksel sembolizm ve ahlaki değerlerin de vurgulandığı gözlemlenmektedir.

Genel politikaların hazırlanması, içerikleri ve uygulanması ile toplum üzerindeki etkileri, özellikle kadınlar üzerindeki etkileri açısından toplumsal, kültürel ve ekonomik değişimlere ve kadın gruplarının taleplerine uyum sağlamayı amaçlar. Bu konular genellikle 1970'lerin ortalarından itibaren toplumsal ve siyasi araştırmalarda ele alınmıştır. Kadın hakları konusundaki uluslararası öneme sahip çalışmalardan biri, 1975'te Meksika'da gerçekleşen Kadın Konferansı'dır. Bu konferans, Birleşmiş Milletler'in kadın haklarının uluslararası boyutunu vurgulamış ve genel politikadaki "cinsiyet" boyutunun dikkate alınmasını teşvik etmiştir.

Cezayir için, kadın konularında yasama organının dikkatini çeken en önemli nokta, aile hukuku olmuştur. Özellikle, aile düzenlemesi alanındaki özel politikaların yapısal ve genel boyut kazanması gerekliliği üzerinde durulur; örneğin evlilik konusunda (Awadi Amar , 2005). Cezayir Aile Kanunu'nun 1984 yılında kabul edilmesi ve daha sonraki 20 yıldan fazla süren değişiklik süreci, araştırmacılar ve kadın hareketleri tarafından büyük ilgi görmüştür. Bu süreç, Cezayir'de kadınların hukuki statüsünün güçlendirilmesi ve aile içi ilişkilerde daha eşitlikçi bir yaklaşımın teşvik edilmesi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Akademik bir bakış açısıyla ele alındığında, Cezayir'de kadın hakları ve cinsiyet eşitliği konularının mevzuat, politika ve toplumsal değişim bağlamında nasıl geliştiğini ve hangi zorluklarla karşılaştığını anlamak önemlidir. Kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal hayata katılımını teşvik eden politika önerileri geliştirilmesi, ülkenin sürdürülebilir kalkınması ve toplumsal refahı için kritik bir adımdır.

Cezayir'de kadın haklarının ilerlemesi ve kadınların toplumsal yaşama entegrasyonu konusundaki süreçler, önemli yasal adımlarla şekillenmiş olmasına rağmen, pratikte birçok zorlukla karşılaşmıştır. Bu sürecin anlaşılması için, özellikle kadın evlilik yaşı gibi belirli yasal düzenlemelerin ve siyasi söylemlerin nasıl işlediğini ve etkilediğini değerlendirmek gereklidir.

Cezayir'de kadınların korunması ve haklarının güvence altına alınması için atılan ilk adımlardan biri, Bayan Khemisti'nin girişimiyle kabul edilen kadın evlilik yaşı yasasıdır. Bu yasa, Cezayir'de evlilik yaşının 16 olarak belirlenmesiyle, Arap ve İslam dünyasında evlilik yaşına dair öncü bir adım olarak

kabul edilmiştir. Ancak, geleneksel "fatiha" nikahının yaygınlığı gibi faktörler nedeniyle yasa uygulamada bazı zorluklarla karşılaşmıştır ve bu durum, yasanın etkinliğini sınırlamıştır.

Son 40 yıl içinde, Cezayir'de kadınların toplumsal ve ekonomik değişim sürecine entegrasyonu konusunda kamu otoriteleri tarafından herhangi bir somut adım atılmamıştır. Bu süreç, genellikle siyasi söylemlerle sınırlı kalmış ve pratik politikalarla desteklenmemiştir (Botoflouch Mustafa , 1998). Örneğin, Devlet Başkanı Boumediene'un Kadınlar Ulusal Birliği'nin üçüncü kongresinde yaptığı konuşmada belirttiği gibi, devrimci düzenin kadın haklarını destekleyen yasalar hazırladığını ifade etmesine rağmen, bu yasaların hayata geçirilmesi ve uygulanması konusunda kadınlara önemli bir rol düştüğü vurgulanmıştır. Ancak, toplumsal değerler ve egemen zihniyetlerin sınırlamalarıyla karşı karşıya kalan siyasi sistem, kadın haklarını ileri taşıma konusunda bazı zorluklarla karşılaşmıştır.

Bu bağlamda, Boumediene'un konuşması, dönemin yönetim anlayışının kadın haklarını anayasal metinlerde yansıtan bir ebeveyn modeline dayalı bir siyasete doğru evrildiğini göstermektedir. Ancak, aynı zamanda toplumsal "değerler" ve egemen zihniyetlerin dayattığı sınırlarla mücadele etme ihtiyacını da vurgulamaktadır. Siyasi sistem, bu sınırlamalarla baş etmede yetersiz kalmış ve kadın haklarının ilerletilmesi konusunda etkin adımlar atma konusunda sınırlı kalmıştır.

Yasal düzeyde, özellikle anayasa, seçim ve adaylık konularında, cinsiyet eşitliğinin bağımsızlık ilanından bu yana resmi olarak güvence altına alındığını ve genellikle resmi siyasi söylemde kadın haklarına saygı ve cinsiyet eşitliğinin vurgulanması amacıyla belirtildiğini yeniden vurgulamak önemlidir. Bununla birlikte, genellikle kadın politikalarındaki resmi politikaların, dini boyutun, geleneksel sembollerin ve otoritenin yanı sıra ahlakın vurgulanması, kadın politikalarında benimsenen eğilimi açıklamak için sıklıkla referans gösterilmiştir. Kamu politikalarının hazırlanması, içeriği ve uygulanmasının ve toplum üzerindeki etkileri, özellikle kadınlar açısından toplumsal, kültürel ve ekonomik değişim ve kadın gruplarının talepleri ile uyum içinde olmaya yöneliktir. Bu tür konular genellikle 1970'lerin ortalarından itibaren sosyal ve siyasal araştırmalarda ele alınmıştır. Meksiko'da 1975'te düzenlenen Kadınların Durumu Uluslararası Konferansı, bu alanda önemli bir adım olmuş ve Birleşmiş Milletler'in bu konferansa verdiği destek kadın haklarının uluslararası boyutunu teyit etmiştir. Bu noktada, genel kamu politikalarında "cinsiyet" boyutuna ilgi artmış ve erkek ve kadın hakları arasındaki farklılıkların tüm düzeylerde dikkate alındığı anlaşılmıştır. Bu konuda genel kamu politikalarında iki eğilim hakimdir: birincisi, var olan eşitsizlikleri ve mağduriyetleri ele almak için özel politikalar benimsemeye yönelirken, kadınları mağdur eden bu durumları çözmek için genel politikalar benimsemeye çalışmaktadır. Cezayir için, kadın durumuyla ilgili Cezayir kanun koyucularının dikkate aldığı en önemli yön kadın hukuku olmuştur. Özellikle aile düzenlemelerinde özel bir ilginin gözlemlendiği ve evlilik konusunda özellikle kurumsal ve genel bir boyutun hedeflendiği belirtilmelidir. Bu faktörün, Cezayir Aile Kanunu'nun 1984'te kabul edilme sürecinde ve daha sonra yirmi yılı aşkın bir süre boyunca değişikliklerin yapılmasında oynadığı rol, araştırmacılar ve kadın hareketleri tarafından gösterilen ilgi açısından önemli olduğu görülmektedir.

Cezayir'in politik tarihi, özellikle 1960'lar ve sonrasında kadın hakları konusunda önemli gelişmeleri barındırmaktadır. 1964, 1972 ve 1980 dönemlerinde (Ben Bella, Boumédienne ve Benjedid dönemleri olarak bilinir), Cezayir'de kadınlar için adil bir yasa kabul edilemedi ve 1975 yılında çıkan Medeni Kanun'da eksiklikler bulunmaktaydı. Kadınların bu yasalarla yeterince temsil edilmemesi, kadın hakları konusunda muhalefetin ve eleştirilerin artmasına yol açtı. Aynı zamanda, sosyal ve ekonomik değişimler ve kadınların kamusal hayattaki rolü göz ardı edilerek, kadınların kamu yaşamına entegrasyonu yasal statülerine bağlı hale getirildi.

Bu durum, Cezayir'de politik sistemin geleneksel referanslarını ve İslami değerleri pekiştirdiğini göstermektedir. İslami referansların dayattığı adetler ve değerler, kadınların haklarını sınırlayan veya etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, kadınlar resmi hükümet çerçevelerinin dışında bir feminizm mücadelesi başlattılar. Ulusal Kurtuluş Cephesi altında faaliyet gösteren Ulusal Cezayir Kadınlar Birliği gibi kadın örgütleri, kadınların hakları için mücadele ettiler ve kadınların sosyal ve ekonomik alandaki taleplerini ifade etmek için önemli bir platform haline geldiler.

Akademik açıdan bakıldığında, Cezayir'de kadın hakları mücadelesi ve kadınların kamusal hayata entegrasyonu süreci karmaşıktır ve çok yönlüdür. Yasal metinlerin kadınların haklarını nasıl sınırladığı, toplumsal ve kültürel normların kadınların hayatındaki rolünü nasıl şekillendirdiği ve kadın örgütlerinin bu alanlarda nasıl bir etki yarattığı gibi konular, derinlemesine incelenmelidir. Bu bağlamda, Cezayir'deki kadın hareketi ve feminizm mücadelesi, ülkenin politik ve sosyal dinamikleriyle nasıl etkileşim içinde olduğunu anlamak önemlidir. Cezayir'in siyasi ve sosyal tarihinde kritik bir dönemde, bağımsızlıktan sonraki hükümet politikaları, "inşa ve geliştirme" olarak adlandırılan siyasi ve gazetecilik alanlarındaki edebiyatlarda vurgulanan konulara odaklandı. Ancak, bu süreçte kadına yönelik bir odaklanma olmadı. 1963 tarihli ilk Cezayir Anayasası, devrimin başarısının çeşitli faktörlere bağlı olduğunu belirterek, "kadının toplumsal yaşama hızlı entegrasyonunun ve ülkenin kalkınmasının sağlanması" gerektiğini vurguladı. Siyasi sistem, "Kültürel Devrim" projesinin başarısına odaklanırken bile, kadına dair belirgin bir yer verilmedi ve yeni insanın, yalnızca Cezayirli erkek olan "egemen" bir figür olduğu görülüyordu. Cezayir'de kadın hakları ve toplumsal değişim arasındaki ilişki, özellikle bağımsızlık sonrası dönemde karmaşık bir şekilde gelişmiştir. Cezayir yasama organının, kadın özgürlüğünü ve toplumsal değişimi dengelemede yaşadığı zorluklar, kadınların kamusal yaşama katılımını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Özellikle aile kanunları, Cezayirli kadınların sosyal ve ekonomik yaşama tam entegrasyonunu engelleyen kısıtlamalar içermiştir.

Bağımsızlık sonrası yıllarda Cezayir'de kabul edilen aile kanunları, kadınların aile içindeki rolünü ve haklarını düzenlemeyi amaçlamıştır. Ancak, bu kanunlar genellikle kadınları ev içine sıkıştıran ve onları kamusal alanda daha az aktif olmaya zorlayan hükümler içermiştir. Örneğin, kadının çocuk veya erkek olarak nitelendirilmesi gibi hükümler, kadınların toplumsal ve ekonomik hayatta tam anlamıyla yer almalarını engellemiştir.

Aile kanununun değiştirilmesi gerekliliği konusunda uzun süreli bir beklenti olmasına rağmen, bu konuda yeterli ilerleme kaydedilmemiştir. Bu durum, Cezayirli kadınların "Aile Kanunu" olarak bilinen bu yasaya karşı çıkmalarına ve değişiklik talep etmelerine yol açmıştır. Ancak, yetkililerin bu konuda tutumları ve Başkan Bouteflika'nın çağrıları, aile kanununun genel politikaların bir parçası olarak nasıl değerlendirileceği konusunda belirsizlik yaratmaktadır.

Cezayir'de devlet politikaları, genellikle kadın haklarının yanı sıra İslam kültürünün korunması ve vurgulanması gerekliliğine odaklanmıştır. Bu durum, aile kanununun kadınlar açısından eşitlik ve adalet sağlamaktan uzak olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, Cezayir'deki diğer yasalar ve politikalar, kadın haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak yerine, genellikle aile kanunundaki geleneksel normları ve İslami referansları koruma eğilimindedir.

Akademik açıdan bakıldığında, Cezayir'deki kadın hareketinin ve feminizm mücadelesinin bu bağlamda nasıl şekillendiğini ve devlet politikalarının kadınların toplumsal ve ekonomik hayattaki rollerini nasıl etkilediğini derinlemesine incelemek önemlidir. Ayrıca, kadın haklarına yönelik ulusal ve uluslararası normların Cezayir'deki uygulamalarla nasıl etkileşime girdiği ve bu süreçteki dinamiklerin neler olduğu üzerine detaylı araştırmalar gereklidir. Ciddi ve etkili bir şekilde genel politikaların kadınla ilgilenmesine cinsiyet açısından yaklaşım veya daha az "cinsiyet boyutu" yalnızca nazik bir şekilde gerçekleşmedi, hatta bunun bile dünya çapında ortaya çıkan dalga etkisi altında gerçekleşmesi gerekiyordu. Kadınların gelişimi için gelecekteki stratejilerin benimsenmesi yoluyla (Nairobi Konferansı) ortaya çıkan küresel dalğanın etkisi altında olmadıkça ve 1995'te Pekin'de gerçekleşen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonrasında farklı alanlarda ve ülkeler arasında değişen düzeylerde sahada kurulmuştu. Cezayir'in katıldığı ve onayladığı eylem planı, kadınların acıları ve onlara yönelik ayrımcılıkla ilgili konularda alınması gereken stratejik hedefleri ve tedbirleri eğitim, sağlık, ekonomi, karar alma ve ayrıca medya ve çevre konularında vurgulamıştı. Pekin Eylem Programı açıkça genel politika ifadesine değinmese de, genel programlar, özel stratejiler ve kalkınma politikaları gibi pek çok ifadeyi içermekteydi. Kadın haklarını yükseltmeye yönelik özel programların önerisi konusunda uzun süre sadece Cezayir Kadın Ulusal Birliği'nin ilgisine odaklanırken, Beijing Konferansı'ndan sonra hükümetin ilgisi, kabul edilen eylem planının gerekliliklerine ve CEDAW'a (Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) 1996 yılında çekinerek onaylaması dahil olmak üzere Cezayir Devleti'nin yükümlülüklerine ve taahhütlerine yanıt veren politikaları benimsemeye yöneldi. 1996'dan bu yana aileye yönelik sorumlulardan sorumlu olan bakanlığın kurulmasının, 1995'te BM Kadın Programı'nın tavsiyelerinin uygulanmasını sağlamasının önemli bir rolü olduğunu göz ardı edilemeyecek bir şekilde gözler önüne serdi. Kadına yönelik şiddetle mücadele, taciz ve ailelerinden ayrı yaşıyan kadınlara ilgi gösterilmesine dikkat çekerek önceden ihmal edilen konulara ilgi göstermek için önemli bir adımdı. Bu tür konularda alınan önlemler zayıf ve ilgisiz olsa da, devletin kadın haklarını iş hayatında güvence altına alması ve zor durumda olan kadınlara destek olması

gerektiği konusunda devletin müdahalesinin önemini ortaya koydu. Cinsiyet yaklaşımlarının bazı hükümet programlarında benimsenmesi yavaş yavaş gerçekleşmektedir.

- Bu stratejinin Mart 2010'da hükümet tarafından benimsenmesinin bir amacı, erkeklerin ve kadınların kalkınma politikaları ve programlarından yararlanmalarına izin vermek (mevcut farklılıkları kabul ederek), kadınların yetiştirilmesinin önemini vurgulayarak, kadınların ve erkeklerin ortak kararlar almaları için uygun bir ortamın oluşturulmasıydı.
- Rapor, CEDAW Komitesi'ne sunulan, kadınların siyasi alanda ve genel konularda güçlendirilmesini amaçlamakta ve kadınların ulusal ve yerel düzeyde siyasi olarak yerlerini sağlamlaştırmayı ve katılımcılığını teşvik etmeyi hedefleyen bir strateji oluşturmayı amaçlamaktadır.
- Bu program, Eylül 2010'da "Eşitlik Konularındaki Hükümet Çabalarını Desteklemek" ve kadınların iş yaşamına erişim koşullarını iyileştirmek ve uluslararası işbirliği çerçevesinde kadınlar için özel eğitim ve eğitim programları aracılığıyla mevcut fırsatlardan yararlanmalarını sağlamak amacıyla başlatılmıştır.

2. Toplumsal Değişim İçin "Sosyal Yatırım" Yapma Yolunda.

Kadınlarla ilgili kamu politikaları bağlamında, kadınların durumunu açıklamak ve iyileştirmeyi hedefleyen vizyonları geliştirme aşamasının ötesine geçilemediği söylenebilir. Bu politikalar, genellikle uluslararası ve sivil toplum örgütlerinin raporları ve yönlendirmeleri etrafında şekillenmiştir. Kadının durumu ele alınırken, genellikle eğitim ve sağlık sektöründe okuyan ve çalışan kadınlara dair sınırlı sayısal verilere odaklanılmıştır (Elakrof Ali Bağıza Adil , 2018). Yasal düzeyde eşitlik, genel olarak cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmayı amaçlayan hükümet politikalarını ifade ederken, bu durum kadınların sosyal ve ekonomik yaşama daha fazla entegre olabilmeleri için sektörel politikaların benimsenmesine yol açmamıştır.

Günümüzde, Cezayirli kadınların toplumsal ve siyasi değerlendirme ve rolü devlete tamamen bağlı hale gelmiş görünmektedir. Bu bağımlılık, bazı İskandinav ülkeleriyle karşılaştırıldığında var olan farklılıklar göz önüne alındığında ele alınabilir ve üç temel alanda özetlenebilir: Birincisi, çoğu kadının bugün kamu sektöründe çalışıyor olması; ikincisi, sosyal koruma sağlanması; ve üçüncüsü, devlet için "müşteriler" olarak kabul edilmeleri (örneğin, şehit dul kadınlar ve şehit kızları) gibi kadınlar için ayrılan ödeneklerden yararlanmaları.

Bu bağlamda, Cezayir'deki kadınlarla ilgili kamu politikalarının, kadınların durumunu anlamada ve iyileştirmede yetersiz kaldığı; mevcut politikaların, kadınların toplumsal ve ekonomik hayata daha etkin bir şekilde katılımını sağlama konusunda sınırlı olduğu görülmektedir. Bu makalenin Cezayir'in bağımsızlığından bu yana yaşadığı farklı değişim süreçleriyle uyumlu bir şekilde kadın haklarının

geliştirilmesine yönelik arayışlarını iddia etmeden, mevcut koşulların bugün devletin cinsiyetler arasındaki dengeyi sağlaması gereken önem konusunda farkındalık olması gerektiğini belirtebiliriz. Bu durum, kadınların ve erkeklerin birlikte yaşadıkları toplumda çıkarlarını yükseltecek ve her iki tarafın haklarını azaltmayacak bir ilişki kurmaları gerektiğini göstermektedir; devlet hizmetlerinden yararlanma veya siyasi katılım ve karar alma pozisyonlarına erişim konusunda. Cezayir programlarının kadın haklarını geliştirmeye yönelik olarak kabul ettiği görülmektedir ki cinsiyet eşitliği, planlama, uygulama, politikaların izlenmesi ve değerlendirilmesi, kalkınma programları ve projelerinin hazırlanması gibi alanlarda kullanılan bir araç veya "teknik" olarak benimsenmiştir. Ancak gerçek şu ki, cinsiyet yaklaşımı çeşitli sektörlerde istatistiksel çalışmalara indirgenmiştir. Bu yaklaşım, gerçekleşen değişimi anlama veya arzulanan değişimi gerçekleştirme konusunda temel bir unsur olarak kabul edilmemiştir. Gerçekleşmekte olan değişimin dinamik yapısı, ev ve kariyer düzeyinde önemli bir rol oynayan Cezayirli kadın tarafından sığınak durumunda kalmaya devam etmekte ve Cezayirli kadın üzerinde egemenliğini sürdüren ataerkil düşüncelerin esiri olmaya devam etmektedir. Devlet kurumlarının kadınların eğitimine destek vererek cinsiyet eşitliği yaklaşımını benimseyerek kadınların kalkınma sürecine daha etkin bir şekilde entegre olmasına ve Cezayirli kadının fakirlik durumunu aşmasına, mesleki bağımsızlığını kazanmasına ve ardından mali açıdan güçlenmesine yardımcı olabileceğini belirten çalışmalardan biri olarak da kabul edilebilir.

Kamu kurumlarında cinsiyetler arasındaki eşitliği vurgulayan ve pekiştiren cinsiyet sözleşmesi gibi öğeler eksikliği hissedilmektedir; bu durum kadın ve erkek arasında pozisyonlar, maaşlar, terfiler ve yönetim organlarındaki temsil konusundaki eşitliği destekler. Genel olarak, "kadınların adil bir şekilde muamele görmesi" eşitlik kavramından daha fazla öne çıkmıştır; çünkü adil davranış kavramları ve dinî argümanlar kamuoyu ve politik-sosyal sınıfın muhafazakâr eğilimleri, toplum ve devlet büyüklerince daha kolay benimsenebilir ve meşrulaştırılabilir. Cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla cinsiyet yaklaşımına dayanmanın kabul edilmesi, Cezayir'de olduğu gibi birçok Arap ve İslam ülkesinde dini ve muhafazakâr kesimlerden ciddi bir muhalefetle karşılaşmıştır. Bu kesimlere göre, bunun batı kontrolünün bir dayatması ve Arap-İslam topluluklarının özgünlüğüne uymayan dışsal değerlerin baskın hale gelmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalınmaktadır ve "kadına dair doğulu bakışın tuzağına düşme" uyarısı yapılmaktadır.

Kamu ve özel kuruluşların çalışmaları, kadının katılımıyla gerçekleşen değişimin dinamizmini teşvik etmede önemli bir rol oynar. Kadınların meseleleriyle ilgilenen bakanlık gibi önemli devlet kurumları arasında, kadınların seçilmiş meclislere katılımını genişletme yasasını içeren yasaların oluşturulmasında yardımcı olma gibi önemli bir rolü olması gereken kurumlar da bulunmaktadır. Bazı programlar BM'ye bağlı kuruluşlarla işbirliği içinde hazırlanmış olup kadınların etkisini artırmayı, kadına yönelik şiddeti önlemeyi, kadınların ekonomik bağımsızlığını güçlendirmeyi, programlar, bütçeler ve istatistiklerin hazırlanmasında eşitliği benimsemeyi, AIDS'i önlemeyi amaçlamaktadır.

Kadınlar ve aileler Ulusal Konseyi gibi kurumlar, kadın haklarını geliştirmek için öneriler geliştirip araştırma yapmalıdır ancak etkilerini gösterme konusunda zorluk yaşamaktadır.

Bu tür programlar kadınların durumunu iyileştirmede önemli olsa da, cinsler arası eşitlik ve kadın hakları konusundaki küresel boyutu dikkate alsalar da, değişimin ve dinamizmin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve kurumsal düzeylerdeki yansımalarına yeterince önem vermiyorlar. Cinsiyetler arasındaki sosyal bağların, kadınların Cezayir'de olumlu katkıda bulunabileceği tüm alanlarda kadın varlığını değerlendirerek ve "yatırım" yaparak geliştirilmesi, değişim sürecinde kadınların ve erkeklerin eşit katılımını sağlayan bir ifade olmalıdır.

Sonuç

Cezayir'de kadınların genel yaşama entegrasyonunu engelleyen temel faktörlerden biri, devletin kadınları koruyucu bir rolde görmesi ve bu bağımlılığı güçlendiren politikaları benimsemesidir. Kadınlar genellikle kamu kurumlarında çalışan ve devlet yardımlarından faydalanan gruplar olmalarına rağmen, bu durum onların bağımsızlığını sınırlandırabilir. Genel politikaların kadınların bağımsızlığını sağlamaya odaklanması gereklidir; bu politikalar, kadınların aile durumlarından bağımsız olarak kamusal yaşama entegrasyon sürecinde ilerlemelerine ve başarılı olmalarına olanak tanımalıdır.

Ancak, cinsiyet eşitliğini ve kadınların kalkınma, siyasi, sosyal ve ekonomik yapı inşası süreçlerinde tam olarak yer almasını sağlayacak etkili genel politikaların benimsenmesi sosyal ve kültürel engellerle karşılaşabilir. Bu engeller, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel normlarla belirlenen kısıtlamalarla ilişkilidir. Kadınların kamusal alanda daha etkin olmalarını sağlamak için bu engellerin aşılması ve cinsiyet eşitliğini teşvik eden politikaların güçlendirilmesi gereklidir.

Cezayirli kadınların sosyal ve ekonomik değişim sürecindeki konumu, cinsiyet rolleri ve performanslarındaki değişikliklere bağlı olarak şekillenmektedir. Örneğin, kadınların erkeklerin egemen olduğu kurumlarda (polis, jandarma, ordunun yanı sıra dini alanlardaki görevler gibi) yer alması, kültürel ve toplumsal kalıpların değişimiyle ilişkilidir. Ancak, bu alanlarda kadınların varlığı ve etkinliği hala sınırlıdır ve eşitlik ilkesinin tam olarak uygulanmasını engelleyen pek çok engel bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Cezayir'de kadınların kamusal yaşama entegrasyonunu artırmak için hem devlet politikalarının hem de toplumsal normların değişmesi gereklidir. Bu değişim, kadın hareketleri, sivil toplum kuruluşları ve devletin işbirliğiyle sağlanabilir. Kadınların eğitim, işgücüne katılımı ve karar alma süreçlerinde daha fazla yer alması için adım atılması önemlidir ve bu süreçte kadın haklarının güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması temel hedefler arasında yer almalıdır.

Kaynakça

Awadi Amar . (2005). elkanun elidari . eljazair : diwan elmatboat eljamieya .

Belkasim ben zine. (2012). Elmarea alcazairiya wa eltagiyir s 15. Elcazayir.

Benghabrit-Remaoun, N. (2006). Femmes et intégration socioéconomique, étude réalisée par le Centre de recherche en anthropologie sociale et culturelle pour le compte du ministère délégué chargé de la famille et d la condition féminine p. 06 09, 2024 tarihinde <https://scholar.google.com/citations?user=LP0YWXIAAAAJ> adresinden alındı

Botoflouch Mustafa . (1998). elaila eljazairiya . eljazaier : diwan elmatboat eljamieya .

Dandurand, R.-B. J. (2002). Le genre des politiques publiques : des constats et des actions n 47. in Lien social et Politiques.

Elakrof Ali Bagıza Adil . (2018, 03 01). kiraa ehsaiya takimiya fi sayrorat mocharakt elmaria f kowat elamal . eljazeera : majalt eliktisat eladad 14 .

Fiyola Fahmi . (2023, 03 05). elmaria eljazairiya ... wakie yaekiso elkatir men elinjazat wa eltahadiyat . 06 22, 2024 tarihinde https://jusoormapost.com/ar/posts/18789/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B1%D8%A3%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%B2%D8%A7%D8%A6%D8%B1%D9%8A%D8%A9_%D9%88%D8%A7%D9%82%D8%B9_%D9%8A%D8%B9%D9%83%D8%B3_%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%AB%D9%8A%D8%B1_%D9%85%D9%86_%D8%A7%D9%84%D8%A5%D9%86% adresinden alındı

Khodja, S. (tarih yok). Les Algériennes du quotidien p 43. Alger.

Tajajna Marwa . (2022). elmoawikat elsosyolojiya lelmarea elamila dakil elmoasasa . warigla : kismem elem elinsaniya wa elijtimaiya .

Wharton Amy, S. (2004). Femmes, travail et émotions : concilier emploi et vie de famille p.157.